

İBN NUKTA

(ابن نقطة)

Ebû Bekr Muînüddîn (Muhibbüddîn)
Muhammed b. Abdilganî
b. Ebi Bekr b. Şücâ' el-Bağdâdî
(ö. 629/1231)

Hadis ve ricâl âlimi.

10 Receb 579'da (29 Ekim 1183) Bağdat'ta doğdu. Dedelerinden Şücâ'nın veya babaannesinin (İbn Receb, II, 184) bakıcılığını yapan Nukta adlı bir câriyeden dolayı soyu İbn Nukta diye tanındı. Bağdat'taki âlimlerden hadis öğrendikten sonra ilmî seyahatlere çıkarak Mekke, Kahire, İskenderiye, Dimaşk, Halep, Harran, Vâsıt, Erdebil, Musul, Sağr, Demenhûr, Düneysir, İsfahan ve Nişâbur'a gitti. Abdürrezzâk el-Cilî, İsfahan'da Affife bint Ahmed el-Fârfâniyye, İbn Ravh diye bilinen Es'ad b. Saîd ve Âişe bint Ma'mer, Nişâbur'da Müeyyed et-Tûsî ve Zeyneb bint Abdurrahman eş-Şa'riyye, Harran'da Ruhâvî, Dimaşk'ta Ebû'l-Yümn el-Kindî, Mısır'da Hüseyin b. Ebû'l-Fahr b. Ebû'r-Reddâd ve İbnü'l-Cebbâb olarak tanınan Abdülkavî et-Temîmî, Sağr'da Muhammed b. İmâd gibi âlimlerden hadis öğrendi. Halep'te Hanefî fakihî İftihârüddin Ebû Hâşim Abdülmutilib el-Kureşî'nin fıkıh derslerine katıldı. Bu arada birçok hadis yazdı ve hadis kitaplarının asıl nüshalarını elde etti. Daha sonra Bağdat'a dönerek ölünceye kadar burada hadis okuttu. Kendisinden oğlu Abdurrahman ile Seyf Ahmed b. Mecd, Münzirî, Abdülkerîm b. Mansûr el-Eserî, Cemâleddin İbnü'l-Hâcib gibi kimseler rivayette bulundular. Aralarında Zehebî'nin hocalarından Fâtıma bint Süleyman'ın da yer aldığı bazı kişilere icâzet verdi. Güvenilir bir âlim ve hadis ilminde, özellikle de ricâlî'l-hadis sahasında tanınmış bir şahsiyet olan İbn Nukta güzel yazı yazan, iyilik sever, vakar ve kanaat sahibi, zâhid bir kimseydi. 22 Safer 629'da (19 Aralık 1231) Bağdat'ta vefat etti. İbn Receb el-Hanbelî ölüm tarihini 12 Safer (9 Aralık) olarak kaydetmektedir.

Eserleri. 1. *et-Takyîd li-ma'rifeti ruvâti's-sünen (ricâlî's-sünen) ve'l-mesânîd (et-Takyîd fî ma'rifeti ruvâti'l-kütübi ve'l-mesânîd)*. Kütüb-i Sitte başta olmak üzere önemli hadis kitaplarından 689 râviyi hoca ve talebeleri, güvenilirlik durumları gibi özellikleriyle tanıtmaktadır. Kemâl Yûsuf el-Hût tarafından yayımlanan esere (Beyrut 1408/1988) Kadî Takyyüddin

el-Fâsî *Zeylû't-Takyîd fî ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd* adıyla bir zeyil yazmış, V. (XI.) yüzyılın sonundan başlayarak yaklaşık IX. (XV.) yüzyılın ortalarına kadar otuzdan fazla eserin râvilerinden 1906 kişi hakkında bilgi vermiştir. *et-Takyîd* gibi alfabetik olan bu eseri de Kemâl Yûsuf el-Hût iki cilt halinde neşretmiştir (Beyrut 1410/1990). 2. *Tekmiletü'l-İkmâl (el-İstidrâk 'ale'l-İkmâl)*. İbn Mâkûlâ'nın *el-İkmâl*'inin zeyli olup Abdülkayyûm Abdürabbînebi ve Muhammed Sâlih tarafından yayımlanmıştır (I-IV, Mekke 1410/1989). İbnü's-Sâbûnî ile Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Selîm el-Hemedânî esere birer zeyil yazmışlardır. 3. *el-İstidrâk 'ale'l-ensâbi'l-müteşâbihe fî kitâbi 'Abdilganî b. Sa'îd ve'd-Dârekutnî ve Ahmed b. 'Alî el-Haţîb ve'bn Mâkûlâ* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 1214).

İbn Nukta'nın kaynaklarda ayrıca *Zeylû Zeyli Ensâbi'l-muħaddisîn* (İbnü'l-Kayserânî'nin *Kitâbü'l-Ensâbi'l-müttefikâ*'sına talebesi Ebû Mûsâ el-Medînî'nin *Ziyâdât 'alâ Kitâbi'l-Ensâb* adıyla yazdığı zeylin zeylidir), *el-Mültekaţ fîmâ fî kütübî'l-Haţîb ve ğayrihî mine'l-vehm ve'l-ğalaţ ve el-Munteħab* adlı eserleri kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Nukta, *et-Takyîd li-ma'rifeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, neşredenin girişi, s. 5-7; Münzirî, *et-Tekmilâ*, III, 300-301; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 26; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 347; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, IV, 1412; Safedî, *el-Vâfi*, III, 267; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 133; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952, II, 182-184; İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire*, VI, 279; *Keşfü'z-zunûn*, I, 180, 470; II, 1637; *Hediyetü'l-'ârifîn*, II, 112; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteħrafe*, s. 117, 126; Brockelmann, *GAL*, I, 355, 358; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, X, 179; Hâlid er-Reyyân, *Fihrisü maħtûţâti Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: et-Târîh ve mülħaķâtüh*, Dimaşk 1973, II, 69.

ABDULLAH AYDINLI

İBN NÜBÂTE el-HATÎB

(ابن نبأة الخطيب)

Ebû Yahyâ Abdürrahîm b. Muhammed
b. İsmâil b. Nübâte el-Fârikî
(ö. 374/984)

Hamdânîler döneminin ünlü hatibi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. 335 (946) yılında Meyyâfârikîn'de (bugünkü Silvan) doğdu; bu sebeple Fârikî nisbesiyle anıldı. Soyu Kudâa kabilesinin Huzâka ko-

lundan geldiği için bazı kaynaklarda buna Huzâkî (İbn Hallikân, III, 156, 158; Safedî, XVIII, 388), bazılarında ise farklı olarak Temîmî (İbn Fazlullah el-Ömerî, XIII, 265) nisbesi de eklenmektedir. Öte yandan İbnü'l-İmâd onun Benî Lahm'den olduğunu, Askalân'da doğduğunu ve Mısır'da yaşadığını ileri sürerek nisbesini Lahmî, Askalânî ve Mısırî şeklinde veriyorsa da (*Şezerât*, IV, 397) bu iddia doğru değildir. Zira kaynakların tamamına yakını, İbn Nübâte'nin doğum ve ölüm yerinin Meyyâfârikîn olduğunu ve Halep'te hatip olarak şöhrete kavuştuğunu bildirmektedir. Soyundan gelenler de VII. (XIII.) yüzyılın başlarına kadar bu şehirde oturmaktaydı (İbnü'l-Esîr, III, 294). 630 (1232) yılında Eyyübî hânedanından el-Melikü'l-Kâmil, Meyyâfârikîn'de yaşamakta olan Celâleddin İbn Nübâte'yi Mısır'a davet ederek onu kendisine divan kâtibi yapmıştı. *Serħu'l-'uyûn fî şerħi Risâleti İbn Zeydün* müellifi Mısırlı şair Cemâleddin İbn Nübâte de (ö. 768/1366) İbn Nübâte'nin soyundan gelmektedir (Şevkî Dayf, VII, 210).

İbn Nübâte'nin Halep'e gittiğinde Hamdânî Emîri Seyfûddeve'nin kendisini himayesine alması ve hatip olarak görevlendirmesi onun çok iyi bir eğitim almış olduğunu göstermektedir. Nitekim Bizans'a karşı yapılan savaşlar esnasında halkı cihada teşvik eden son derece vezir hutbeler okumak suretiyle emîre destek olmuş ve kazanılan zaferlere mânevî açıdan önemli katkıda bulunmuştur. İbn Nübâte'nin hatiplik görevine Seyfûddeve'nin vefatından (356/967) sonra getirildiği ileri sürülmüşse de hutbelerini 351 (962) yılında kaleme almaya başladığına göre (Zehebî, XVI, 322) bu bilgi doğru değildir. Seyfûddeve'nin sarayında düzenlenen ilmî ve edebî sohbetlere katılma imkânı bulan İbn Nübâte burada devrin ünlü şairi Mütenebbî ile tanışmış ve onunla dost olmuştu. Rivayete göre Mütenebbî divanının yarısından çoğunu kendisine okumuştur. İbn Nübâte, emîrin ölümünden sonra da uzunca bir süre hatiplik görevine devam etti ve Meyyâfârikîn'da vefat etti.

Secili nesrin en olgun örneğini teşkil eden İbn Nübâte'nin hutbeleri *Divânü'l-ħuţab* adıyla bir araya getirilmiştir; fakat hutbelerin kendisi mi yoksa oğlu tarafından mı toplandığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Bir edebiyat ve belâgat şaheseri sayılan hutbelerinin sayısı 127'dir. Bunlar arasında Allah korkusu, ölüme hazır-